

УДК 37.070. 378.036

В.Р. КОСЮК

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ КОЛОРИСТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ “КОЛЬОРОЗНАВСТВО”: ЕРГОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено наукові погляди на проблему кольоросприйняття людини у формуванні відеоекологічності середовища; окреслено дефініції понять “ергономіка”, “відеоекологія”; розкрито особливості процесу формування в майбутніх дизайнерів ергономічних знань у процесі професійної освіти. Зауважено, що одним із завдань підготовки майбутніх дизайнерів є формування в студентів наявності свідомого фахового підходу до здобуття відеоекологічного середовища, стимулювання зацікавленості у формуванні професійного світогляду, прагнення до надбання ґрунтовних знань, умінь та вдосконалення навичок у галузі кольорознавства і психофізіології його сприйняття, заохочення постійного пошуку креативних рішень.

Ключові слова: відеоекологія середовища існування, ергономіка, кольорознавство, кольоросприйняття, креативність, майбутній дизайнер, особистість, розвиток, творчість.

Людство сьогодні, як ніколи, зацікавлене в якості середовища існування, а це є саме тим головним напрямом, яким професійно опікується дизайнер. Метамотивація сучасного суспільного замовлення на спеціалістів у сфері дизайну висуває високі вимоги до стандартів професійної компетенції майбутніх дизайнерів – випускників ВНЗ.

Наразі гостро постає проблема особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України (на чому наголошено в Національній доктрині розвитку освіти та Державній національній програмі “Освіта. Україна ХХІ століття”). Роль держави, яка проголошує у своїй соціальній політиці пріоритет творчої особистості, має вирішальне значення.

Суспільство потребує гармонійно організованого просторового середовища, яке могло б задовольнити потреби в комфортності середовища життєдіяльності людини, що невпинно зростають. Однією з них є потреба в забезпеченні відеоекології середовища існування. Зміст сучасного соціального замовлення на творчого, професійно компетентного, конкурентоспроможного фахівця в галузі дизайну спонукає систему підготовки у ВНЗ до постійного поступального руху в напрямі підвищення ефективності технологій формування професійно важливих якостей майбутніх дизайнерів, творчі розробки яких могли б задовольняти, зокрема, запити щодо відеоекологічності середовища.

Актуальність дослідження пояснюється суперечностями, що існують між наявними вимогами до професійної підготовки майбутніх дизайнерів у ВНЗ, застарілою системою формування компетенцій з кольорознавства та потребами суспільства у високому рівні професійних знань, умінь і навичок. Соціальне замовлення й запити суспільства ХХІ ст. на творчих фахівців у сфері дизайну посилюють актуальність проблеми.

Мета статті – висвітлити погляди вчених на проблему кольоросприйняття людини у формуванні відеоекологічності середовища; окреслити дефініції понять “ергономіка”, “відеоекологія середовища існування”; розкрити особливості процесу формування у майбутніх дизайнерів ергономічних знань у процесі професійної освіти у ВНЗ.

Теорії та практиці вивчення й використання кольору віддали належне багато вітчизняних і зарубіжних учених, художників, архітекторів, дизайнерів (С. Абішева, Ж. Агостон, Є. Агранович-Пономарьова, І. Араухо, Й. Гете, Д. Джадд, А. Єфімов, В. Зернов, Р. Івенс, І. Іттен, В. Кравець, Є. Лапшина, А. Литвинова, Е. Луценко, М. Матюшин, Л. Миронова, Є. Рабкін, В. Рунге, Л. Савахата, Т. Семенова, В. Філін, Г. Фрілінг, Г. Цойгнер та ін.).

Аналіз наявних досліджень і публікацій дає змогу дійти висновку, що дійсно існує проблема в розумінні необхідності більшої диференціації відмінностей у викладанні курсу “Кольорознавство” саме для майбутніх дизайнерів. Знання та навички із цього курсу, зокрема психофізіології кольоросприйняття, є базовими в загальній професійній підготовці майбутніх дизайнерів.

Ергономіка (від грец. *ergon* – робота і *nomos* – закон) – наукова дисципліна, яка вивчає трудові процеси з метою створення оптимальних умов праці, що сприяє збільшенню її продуктивності, забезпечує необхідні зручності та зберігає сили, здоров’я і працездатність людини [5, с. 790].

Оптимальним пунктом, необхідним моментом пізнання навколишнього середовища, взаємодії з ним і предметним його наповненням є сприйняття – психофізіологічний процес відображення дійсності у формі чуттєвих образів середовищних об’єктів. Ергономісти вважають призначенням перцептивної системи (системи сприйняття) забезпечення достатніх умов для адаптації (приспособування до умов реального середовища) поведінки [15, с. 24].

Останнім часом у питаннях ергономічного формування навколишнього середовища все активніше використовують здобутки такої галузі знань, як відеоекологія. Термін “відеоекологія” введений у 1989 р. В. Філіним [17]. Він складається з двох слів: “відео” (все те, що людина бачить за допомогою органу зору) та “екологія” (наука про різні аспекти взаємодії людини з навколишнім середовищем). Теоретичною основою відеоекології є концепція про автоматію саккад, тобто рух та фіксації ока під час вивчення навколишнього середовища. Якщо це середовище не є комфортним, то відбувається порушення нормального функціонування візуального сприйняття людини.

У сучасному світі ця проблема набула особливого значення. У місцях проживання людини відбулося погіршення візуального середовища, що є одним із важливих компонентів її життя. Забруднені міста, житлові й виробничі приміщення, транспорт, рекламні візуальні площини (білборди). Забруднювачами візуального середовища є гомогенні й агресивні візуальні поля, надлишок прямих ліній, прямих кутів, надлишок протяжних площин.

Все це формує несприятливе візуально-кольорове середовище в місцях проживання людей і призводить до зростання загальної кількості психічних захворювань і кількості людей, які страждають на короткозорість.

Розгляд існуючих наукових розвідок і гіпотез видатних науковців, педагогів і практикуючих фахівців стосовно того, що являє собою колір і ергономіка сприйняття середовищних об'єктів і систем з погляду кольорознавства, ми дійшли висновку, що метою підготовки майбутніх дизайнерів у цій площині є формування в студентів свідомого фахового підходу до проектування відеоекологічного середовища; стимулювання зацікавленості у формуванні професійного світогляду; прагнення до здобуття ґрунтовних знань, умінь і вдосконалення навичок у галузі кольорознавства й психофізіології його сприйняття; заохочення постійного пошуку креативних рішень.

На думку В. Рунге [15], сучасний рівень знань у царині базових категорій формування художніх структур середовищних утворень не має ясно-го розуміння механізмів впливу, що не дає змоги здійснювати повноцінну розбудову художніх формотворень, але попри все художньо-практична діяльність та її спадок з формування середовищного дизайну дали можливість сформуванню низку емпіричних способів, які із часом склалися в систему уявлень і закономірностей впливу на особливості візуально-просторової, пластичної та кольорової організації архітектурно-дизайнерських рішень. Окремі положення цілком можуть бути зведені до стійкого набору ергономічних рекомендацій.

Однак ця проблема чекає свого вирішення, бо, по-перше, ще належить систематизувати масив емпіричних положень і даних; по-друге, необхідно систематизувати й узагальнити науково-теоретичні розробки в галузі фізіології та психології зору, що змінюють ставлення до закономірностей формування ергономічних візуальних структур нашого оточення; по-третє, треба намітити структуру діяльності щодо ергономічного тлумачення наукових і емпіричних розробок, націлених на чисто практичні рішення.

Практична діяльність дизайнера за цілою низкою ознак може бути зведена до художнього конструювання елементів навколишнього середовища. Відправним моментом пізнання навколишнього середовища є сприйняття, складний процес психофізіологічного відображення середовищних об'єктів у формі гештальтів. На думку гештальтпсихологів, людина має свою власну організацію сприйняття.

Важлива особливість формування об'єктів і систем дизайну середовища – їх протяжність у просторі. Вони є об'єктами об'ємно-просторового формоутворення, що й визначає їх тектонічні, кольорофактурні й текстурні якості. Сприйняття кольору в таких об'єктах – зовсім інше, ніж на площині, що є специфікою об'ємно-просторових структур.

Майбутній дизайнер повинен навчитися володіти кольором як засобом аналізу, він має бути здатним до виявлення логіки й закономірностей побудови складних просторово-конструкційних зв'язків і пластичності об'ємно-просторової форми з урахуванням психофізіологічних особливос-

тей кольоросприйняття. Важливу роль при підготовці майбутніх дизайнерів відіграють теоретичні заняття, на яких власне вивчають основні аспекти (у тому числі ергономічні) сприйняття.

В умовах підвищення ефективності навчального процесу на заняттях з курсу “Кольорознавство” у ВНЗ розробка нових методичних прийомів викладання набуває особливого значення. Стимулювання вміння застосовувати набуті ЗУН на практиці в процесі виконання творчих завдань із проектування з урахуванням відеоєкологічності середовища є однією з важливих педагогічних умов підготовки кваліфікованого професіонала-дизайнера.

Урахування значущості розуміння того, що викладання курсу “Кольорознавство” здійснюється саме для дизайнерів, а не для архітекторів, художників чи майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, є запорукою успішності перетворення студента з об’єкта педагогічного впливу на фахову особистість, на професіонала, спроможного виконувати самостійні, творчі дії. Завжди треба мати на увазі, що ці професії – споріднені, але не тотожні, і що є специфіка викладання курсу “Кольорознавства” саме для дизайнерів, для яких психофізіологічні особливості кольоросприйняття є важливішими, особливо в контексті проектування відеоєкологічного середовища.

Наразі великого значення набуває виховання у студентів художньо-естетичної культури, розвиток творчого мислення, формування художнього смаку, і саме мистецтво дизайну приховує в собі величезні потенційні можливості для морально-естетичного зростання, духовного розвитку особистості майбутнього дизайнера. Людина завдяки сприйманню мистецтва та власній художній творчості активізує емоції, викликає до життя творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує духовне відчуття, формує образне мислення. Нагромаджений емоційний досвід пробуджує в людині художника з високою культурою й гамою відчуттів, приводить до вдосконалення інтелекту.

Людина творить для себе предметне середовище, яке необхідне їй для гідного життя, допомагає їй розвиватися. Без такого середовища неможливим був би поступ до цивілізації, до якісного розвитку. Людина творить свій предметний світ, який, очевидно, допомагає їй розширювати свої можливості, втілювати свою діяльну здатність і вдосконалюватися [14].

Важливим підходом до формування предметного середовища є “проектна культура” як цілісний соціально-культурний вимір науково-технічного прогресу, що переломлює його мету та досягнення з позиції фактора людини. Поняття проектної культури передбачає реалізацію дизайну не лише у формуванні предметного середовища, а і як проектної дисципліни в освіті, особливо в професійній дизайнерській освіті.

Науковою платформою сучасного дизайну є теорія проектної культури, закладена в основу дизайнерської концепції. У цьому контексті дуже важлива ергономічна сутність ергономіко-дизайнерської концепції, орієнтованої на проектну культуру, що полягає в поєднанні та взаємодії таких психологічних категорій, як “особистість”, “потреба”, “функціональний

комфорт”, та таких феноменів, як творчість, пізнання, орієнтовно-пізнавальна діяльність, почуттєво-емоційні явища [16].

Людство зробило багато помилок у невідповідному використанні нашого природного середовища. Стан людства має всі ознаки духовно-інтелектуальної та економічної кризи або й катастрофи. Криза полягає в тому, що людство як система опинилося в стані внутрішньої й зовнішньої несумісності, тобто несумісності внутрішньої політичної організації людського суспільства й несумісності своєї діяльності стосовно навколишнього середовища.

Основна проблема дизайну – це людина і предмет, їх співвідношення й упорядкування. У разі ігнорування культури відносин людини й речей ми губимо це природне коливання між емоційним і раціональним. Якщо порушити ці “полюси”, ми скотимося до примітиву, до деградації. Мистецтво приховує в собі величезні потенційні можливості для зцілення людей від морально-естетичного занепаду, духовного зубожіння. Людина завдяки сприйманню мистецтва та власній художній творчості розвиває почуття, що дає їй можливість не бути байдужою до чужого болю, переживань, драматичних подій тощо, допомагає вибратися з полону примітивізму, духовної відсталості.

Педагогічна проблема полягає в тому, щоб поєднати творчі інтереси й потреби майбутніх дизайнерів із закономірностями навчального процесу. При цьому умовою розвитку естетичних творчих здібностей і вмінь є правильна та своєчасна орієнтація студентів з питань основних напрямів і завдань навчання.

У процесі формування естетичних творчих якостей і вмінь майбутніх дизайнерів ми виокремлюємо два основних напрями розвитку творчих здібностей. Перший напрям має на меті розвиток індивідуальних здібностей шляхом набуття практичних умінь у процесі навчальної творчої роботи на заняттях з художніх дисциплін. Другий напрям пов’язаний з питаннями виховного характеру й зумовлює формування творчих якостей особистості, зокрема творчого складу мислення [3].

У процесі підготовки майбутнього дизайнера до художньо-творчої діяльності основними елементами творчого процесу є: ознайомлення з явищами навколишнього середовища, їх творче переосмислення, кристалізація ідеї на рівні свідомості та її усвідомлене вираження ззовні.

Навчити творчості можна лише за умови творчого складу мислення. Воно відіграє вирішальну роль у переробці матеріалу дійсності в художній витвір. Творче мислення забезпечує здійснення творчого процесу на всіх його етапах і створення при цьому твору мистецтва. Воно зумовлює розвиток, бо є творчістю думки, вираженням творчих ідей.

Творчий склад мислення особистості майбутнього дизайнера характеризують уміння художнього переосмислення дійсності та структурологічна послідовність протікання творчого процесу. Характеристиками творчого складу мислення є асоціативне, логічне, образне мислення. Асоціативне мислення необхідне для “прориву” звичайних логічних операцій. Функціональна

роль особистості у творчому процесі полягає у здатності мислити не так, як інші, без встановлених меж, відчуваючи широту простору. Саме в цьому й міститься виражальна сила будь-якого визначного художнього твору, не виключаючи при цьому важливості впливу емоційно-почуттєвої сфери [4].

Роботу студентів супроводжують, впливаючи на неї, різні позитивні й негативні емоційні стани: задоволення й незадоволення процесом і результатом праці, упевненість і сумніви, прагнення до мети, бадьорий і пригнічений, радісний або сумний настрій, що по-різному може впливати на процес творчості. Емоційність художньої думки створює особливий духовний зміст твору.

Домінуючою категорією, що організовує всю дизайнерську діяльність, є особистість людини – вільна творча індивідуальність, яка володіє проектним мисленням. Творча діяльність у цьому випадку виступає як свідомо потреба людини, що розвивається поряд з іншими потребами.

Художньо-творча діяльність значною мірою полягає не в простому копіюванні дійсності, а в художньому її переосмисленні шляхом інтенсивної творчої роботи мозку, від чого особистість отримує внутрішнє задоволення.

Розвиток творчого мислення студентів пов'язаний з питаннями активізації процесів мислення в ході практичної роботи над навчальними постановками, яка із часом повинна перейти у звичайну особисту потребу кожного. Така особистість завдяки високосформованому творчому складу мислення шляхом безпосереднього активного втручання в навколишній світ створює невідомі до цього суспільно значущі матеріальні й духовні об'єкти – відбувається процес справжньої духовної творчості. Творець переробляє художні образи з погляду свого розуміння й через образотворчі засоби втілює їх у витворі мистецтва, виражаючи внутрішнє їх багатство та зміст. “Я розкриваю в моделі найбільш значущі риси, – писав А. Матісс, – відшукую ті лінії її обличчя, які сповіщають властиву кожній людині індивідуальність”. А для цього потрібно вміти мислити творчо, постійно перебувати в цьому процесі. Систематична свідомо й несвідомо переробка творцем образів дійсності полягає в частковому відборі тих елементів, які надають належної виразності художньому образу [3].

Прекрасне є потужним джерелом морального розвитку, духовного багатства, фізичної досконалості. Першочергове завдання викладання курсу “Кольорознавство” у ВНЗ – навчити майбутнього дизайнера бачити в красі навколишнього світу духовне благородство, доброту, сердечність і на цій основі утверджувати прекрасне в самому собі, щоб у створюваний творчий продукт кожний студент міг вкладати свої кращі духовні якості, “опредмечував” себе в креативній діяльності, щоб він любив сам процес праці й відчував красу творчості.

У наявній структурі підготовки майбутніх дизайнерів, на нашу думку, можна виокремити такі чинники:

– формування необхідних ЗУН з кольорознавства як бази для подальшого вивчення фахово важливих дисциплін;

- активізація когнітивного інтересу до теорії з кольорознавства та практичного її застосування;
- формування вміння прийняття самостійних рішень при виконанні завдань різної складності;
- розвиток творчого потенціалу майбутніх дизайнерів;
- формування адекватності кольорового рішення навчального проекту поставленому завданню.

Таким чином, у процесі систематичної фахової підготовки майбутніх дизайнерів формуються знання, вміння та навички, які включають такі складники:

- озброєння майбутніх дизайнерів ґрунтовними теоретичними знаннями з кольорознавства та відеоекології середовища;
- кваліфіковане оволодіння практичними вміннями та навичками з кольорознавства;
- формування сталого кольоросприйняття в аспекті відеоекології середовища.

Висновки. Отже, на заняттях з курсу “Кольорознавство” майбутній дизайнер повинен навчитися проектувати об’єкти предметного навколишнього середовища, використовуючи обґрунтовані кольорові рішення просторово-масштабного взаємозв’язку об’ємно-просторових об’єктів і систем, враховуючи при цьому їх тектонічні, кольорово-фактурні й текстурні якості в площині ергономічних чинників. На нашу думку, це повинно стати одним із пріоритетних завдань професійної підготовки студентів-дизайнерів до майбутньої професійно-творчої діяльності.

Список використаної літератури

1. Агостон Ж. Теория цвета и ее применение в искусстве и дизайне / Ж. Агостон. – М. : Мир, 1982. – 184 с.
2. Агранович-Пономарева Е.С. Архитектурная колористика : практикум учеб. пособ. / Е.С. Агранович-Пономарева, А.А. Литвинова. – Минск : УП “Технопринт”, 2002. – 122 с.
3. Антонович С.А. Педагогічне керівництво декоративно-прикладною діяльністю : навч. посіб. / С.А. Антонович. – К., 1995. – 116 с.
4. Богоявленская Д.Б. О предмете и методе исследования творческих способностей / Д.Б. Богоявленская // Психологический журнал. – 1995. – № 6. – С. 49–58.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укл. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
6. Гете Й.В. Трактат о цвете / Й.В. Гете // Избранные сочинения по естествознанию. – М. : АН СССР, 1957. – 327 с.
7. Ефимов А.В. Колористика города / А.В. Ефимов. – М. : СИ, 1990. – 272 с.
8. Ивенс Р. Введение в теорию цвета / Р. Ивенс. – М. : Мир, 1964 – 132 с.
9. Иттен И. Искусство цвета / И. Иттен. – М. : Изд. Д. Аронов, 2004. – 95 с.
10. Кравец В.И. Колористическое формообразование в архитектуре / В.И. Кравец. – Х. : Вища школа, 1987. – 132 с.
11. Лапшина Е.А. Архитектурная колористика : учеб. пособ. / Е.А. Лапшина ; [под ред. Ю.И. Лиханского]. – Владивосток : Изд-во ДВГТУ, 2004. – 236 с.
12. Луценко Э.М. Теория цвета / Э.М. Луценко. – Л. : ЛИСИ, 1980. – 30 с.
13. Миронова Л.Н. Цветоведение : учеб. пособ. / Л.Н. Миронова. – Минск : Высшая школа, 1984. – 286 с.

14. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О пробл. эстет. воспитания: кн. для учителя / Б.М. Неменский. – М. : Просвещение, 1987. – 253 с.
15. Рунге В.Ф. Эргономика в дизайне среды / В.Ф. Рунге, Ю.П. Манусевич. – М. : Архитектура, 2005. – 327 с.
16. Тасалов В.И. Теория дизайна и проектная культура / В.И. Тасалов // Техническая эстетика. – 1991. – № 7. – С. 9.
17. Филин В.А. Видеоэкология. Что за глаза хорошо, а что – плохо / В.А. Филин. – М. : ТАСС-реклама, 1977. – 320 с.
18. Фрилинг Г. Человек – цвет – пространство / Г. Фрилинг. – К. : Ауэр ; М. : СИ, 1978. – 141 с.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2014.

Косюк В.Р. Особенности формирования у будущих дизайнеров колористического восприятия в контексте изучения курса “цветоведение”: эргономический аспект

В статье освещены научные взгляды на проблему цветовосприятия человека в формировании видеоэкологичности среды, определены дефиниции понятий “эргономика”, “видеоэкология среды обитания”; раскрыты особенности процесса формирования у будущих дизайнеров эргономических знаний в процессе профессионального образования. Подчеркивается, что одной из задач подготовки будущих дизайнеров является формирование у студентов осознанного профессионального подхода к проектированию видеоэкологической среды, стимулирование заинтересованности в формировании профессионального мировоззрения, стремления к основательным знаниям, умениям и совершенствованию навыков в области цветоведения и психофизиологии восприятия, поощрение постоянного поиска креативных решений.

Ключевые слова: видеоэкология среды обитания, эргономика, цветоведение, цветовосприятие, креативность, будущий дизайнер, личность, развитие, творчество.

Kosyuk V. Peculiarities of formation of the future designers of color perception in the context of the study course “chromatics”: the ergonomic aspect

The article deals with the scientific views on the problem of the color perception of the person in the formation diocolano environment, defined definition of “ergonomics”, “videoecology habitat”; peculiarities of the process of forming the future designers ergonomic knowledge in professional education.

The need of training students in the artistic and aesthetic culture, development of creative thinking, formation of artistic taste of the moral-aesthetic growth, spiritual growth, in the process of professional preparation.

Focus on what the future designer must learn to use color as an analysis tool, it should be able to identify logic and regularities of building complex spatial-structural relationships and plasticity spatial forms with the psychophysiological characteristics of color perception.

It is emphasized that one of the tasks of preparation of future designers is to develop in students the presence of conscious professional approach to the design daokanong environment, stimulating interest in the formation of professional Outlook, the pursuit of wealth thorough knowledge, abilities and skills in the field of chromatics and psychophysiology of perception, encouraging the constant search for creative solutions.

Key words: video-ecology environment, ergonomics, chromatics, colour perception, creativity, the future designer, personality, development, creativity.